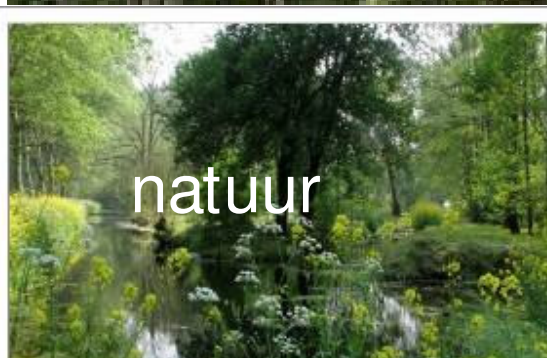

Hergebruik van bagger in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden –Ontstaan, huidige situatie en ontwikkelingen in de toekomst–

INHOUDSOPGAVE

ALBLASSERWAARD/V IJFHEERENLANDEN	2
BODEM	3
WATER	6
BAGGER	7
WONEN	8
WERKEN	9
RECREEREN	11
CULTUURHISTORIE	12
NATUUR	15
BESTUUR EN BELEID	18

Inleiding

Waterschap Rivierenland is samen met TNO in het gebied Alblasserwaard/Vijfheerenlanden, het project Leven met Bagger gestart. Doel van dit project is om samen met betrokken gemeenten en belanghebbenden uit dit gebied, een gedragen visie op te stellen voor gebiedsspecifiek beleid voor de afzet en toepassing van bagger (en grond) in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden.

Aanleiding voor het project is de recente inwerkingtreding van het Besluit Bodemkwaliteit. Waar het tot op heden gebruikelijk is dat toepassing van bagger op aangrenzende percelen plaatsvindt, worden grond en bagger in het nieuwe Besluit bodemkwaliteit aan elkaar gelijkgesteld. Dit biedt kansen voor ruimere toepassingen van bagger. Daarvoor dienen Waterschap en gemeenten echter wel nauw met elkaar samen te werken. Als bevoegd gezag is de gemeente aangewezen om gebiedsspecifiek bodembeleid vast te stellen. Beheer en onderhoud van watergangen zijn echter grotendeels taken van het Waterschap. Dit betekent dat beide partijen in zekere mate van elkaar afhankelijk zijn.

Om de kansen van het nieuwe beleid te benutten, heeft Waterschap Rivierenland het initiatief genomen een eerste stap te zetten in het opstellen van gebiedsspecifiek beleid. Niet alleen betrokkenheid van gemeenten is daarbij van belang. Om tot efficiënt en breed gedragen beleid te komen, zijn organisaties en belangvertegenwoordigers uit het gebied (bijvoorbeeld vanuit wonen, werken, recreëren en natuur), tevens een belangrijke gesprekspartner.

Het proces

Zowel qua inhoud als qua proces is Leven met bagger in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden een uitdagend project. Inhoudelijk zullen we als één van de eerste partijen in Nederland gaan kijken hoe we de beleidsruimte, die het (nieuwe) Besluit bodemkwaliteit biedt, kunnen benutten om gebiedsspecifiek beleid voor de afzet van bagger te formuleren. Qua proces is het streven om in samenwerking met het waterschap, de gemeenten, de provincies Zuid-Holland & Utrecht en andere belanghebbenden in het gebied, te bepalen hoe we dat gaan doen. Dit gebeurt door het houden van interviews en het organiseren van workshops met belanghebbenden uit het gebied. Het resultaat van dit proces is om gezamenlijk een intentieverklaring te ondertekenen en concrete ambities, randvoorwaarden, kansen en knelpunten te benoemen voor gebiedsbrede toepassing van baggerspecie in het gebied.

Deze notitie

Met deze notitie willen we u een zo volledig mogelijk beeld geven van het gebied. U leest daarom een beschrijving van de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden vanuit de thema's water, bodem, sediment, natuur, ruimtegebruik, (maatschappelijke) ontwikkelingen en beleid en wet- en regelgeving. Deze notitie is daarmee de basis voor verdere samenwerking in de weg naar nieuw gebiedsspecifiek (bagger)beleid.

De notitie staat nadrukkelijk open voor aanvullingen. Voor vragen of opmerkingen met betrekking tot dit project, kunt u contact opnemen met dhr. Reinier Romijn, Waterschap Rivierenland, telefoon: 0344-64 90 90 of per e-mail: r.romijn@w.srl.nl

Het projecteam
Leven met Bagger, Alblasserwaard/Vijfheerenlanden.

ALBLASSERWAARD/VIJFHEERENLANDEN

Alblasserwaard

De Alblasserwaard is gelegen in het zuiden van Zuid-Holland ten oosten van Rotterdam. Het gebied wordt in het noorden begrensd door de rivier de Lek, in het zuiden door de rivier de Merwede en in het westen door de rivier de Noord. In het oosten vormen de Oude Zederik (in 1370 gegraven tussen Ameide en Meerkerk), het Merwedekanaal en de Linge de grens met het oostelijk gelegen gebied de Vijfheerenlanden. De Alblasserwaard is een weids en open polderlandschap aan de zuidflank van het Groene Hart.

Vijfheerenlanden

De Vijfheerenlanden is de streek ten oosten van de Alblasserwaard, ten westen van de Tielwaard en ligt op de overgang van het veenweidegebied naar het rivierengebied. De grenzen van het gebied worden gevormd door de Lek in het noorden, de Linge in het zuiden, de Diefdijk in het oosten en de Zouwendijk (de lijn Ameide - Meerkerk - Arkel) in het westen. Het gebied dankt zijn naam aan de heren van Arkel, van Ter Leede, van Hagestein, van Everdingen, Dijkverhogers van Haften, en de Van Brederodes van Vianen, die in 1284 gezamenlijk maatregelen namen tegen de wateroverlast vanuit de Geldersche Betuwe: de Diefdijk.

Algemene Feiten

Volgens de cijfers van het CBS is de bevolkingsomvang van de totale Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in 2007 bijna 223.000 personen. De oppervlakte van het gebied bedraagt bijna 39.000 ha, oftewel 390 km², hetgeen neerkomt op een bevolkingsdichtheid van iets meer dan 570 inwoners per km².

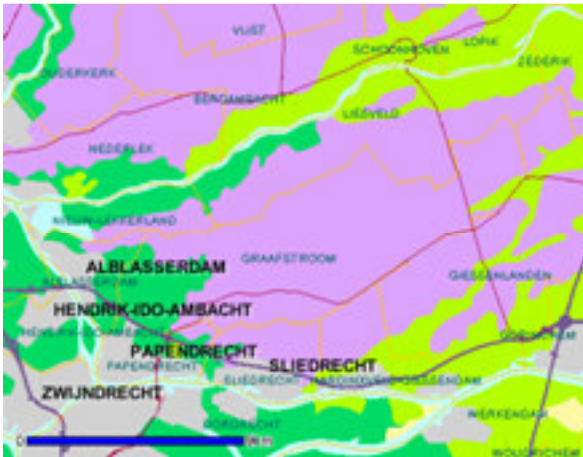

BODEM

De bodem in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden bestaat overwegend uit veenbodem. Dit bodemtype bepaalt in belangrijke mate de landschappelijke identiteit van het gebied.

Vorming van veen

Na de laatste ijstijd (8000 jaar BC) neemt de temperatuur toe en wordt ook vegetatieontwikkeling mogelijk. Door de stijging van de zeespiegel wordt het verval van de rivieren minder. De vlechtende rivieren gaan over in meanderende rivieren, die regelmatig hun hoofdstroomverleggen. Deze meanderende rivieren zetten fijner materiaal af. Het grove rivierzand wordt afgedekt met leem en klei. Omstreeks 2000 voor Christus sluit de kustlijn zich. Ongeveer op de plaats van de huidige kust ontwikkelt zich een gesloten duinenrij. Hierdoor stagneert de afvoer van de grote rivieren. Het westelijk deel van Nederland, tussen de oostelijke zandgronden en de duinkust, verandert in een uitgestrekt moerasgebied waar op grote schaal veenvorming plaatsvindt. Tijdens deze veenvorming overspoelen de rivieren regelmatig het veenpakket, waarbij zij op het veen dunne lagen rivierklei afzetten. Hierdoor bevat het veen wisselende hoeveelheden rivierklei.

Globale bodemkaart met in paars de ligging van veenbodems

Profiel van een veenbodem

Donken en stroomruggen

In het huidige landschap vormen donken en stroomruggen karakteristieke elementen in het landschap. Donken zijn de hoogste toppen van rivierduinen die boven het veen uitsteken. Rivierduinen zijn in de periode na de laatste ijstijd ontstaan, toen de wind vrij spel had in een riviervlakte. De relatief fijne component (grof zand) werd uitgestoven en werd afgezet in hoge, overwegend oost-west gerichte, zandruggen. Zo ontstonden in dit riviereengebied tot 20 meter hoge rivierduinen. In de periode daarop volgend werden de rivierduinen geleidelijk ingekapseld door kleiafzettingen en veenvorming. De hoogste toppen blijven als zandopduikingen boven het veen uitsteken (donken).

Stroomruggen zijn het gevolg van menselijk ingrijpen. Bij ontginning van gebied, werden greppels en wetingen gegraven om de afwatering te versnellen. Hierdoor klinkt het veen in. De voormalige, met zand en grind opgevulde riviergeulen, klinken minder in en komen als langgerekte ruggen te midden van het omringende veencomplex te liggen. Deze ruggen worden stroomruggen genoemd. De meest markante hiervan is de Schoonewoerdse stroomrug, die als een flauwe, circa 100 meter brede rug, centraal door de Alblaswaard en Vijfheerenlanden loopt.

Bodem bedreigingen

De provincie Zuid-Holland heeft in 2006 een bodemvisie ontwikkeld waarin een aantal bedreigingen zijn geïnventariseerd. Voor de Alblaswaard/Vijfheerenlanden worden bodemdaling en verzilting hierin als voornaamste bedreigingen genoemd. Bodemdaling wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door oxidatie van veen en inklinking van klei en veen. Bodemdaling heeft daarmee een zeer sterke samenhang met waterbeheer. Het proces van bodemdaling brengt hoge maatschappelijke kosten met zich mee door de benodigde aanpassingen in het waterbeheer en door schade aan bebouwing en infrastructuur. Verder kan bodemdaling leiden tot aantasting van karakteristieke landschappen, zoals het veenweidelandschap.

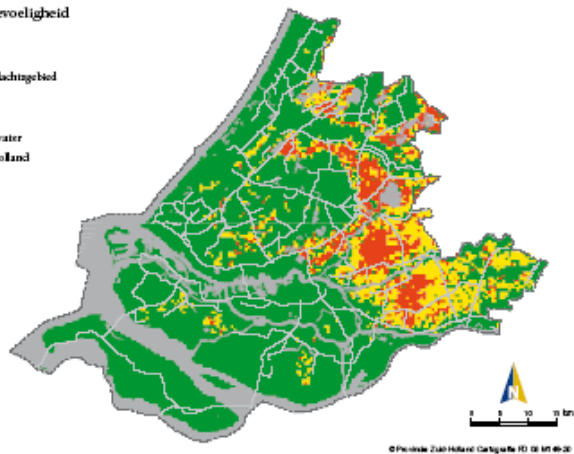
Toekomstige klimaatscenario's gaan uit van hogere piekafvoeren van de rivieren en een stijging van de zeespiegel, waardoor de gevolgen van bodemdaling mogelijk verergeren. Door de sterke samenhang van bodemdaling met waterbeheer, is het niet mogelijk om realistische voorspellingen te doen van de absolute bodemdaling over langere perioden. In plaats daarvan is de bodemdalinggevoeligheid in kaart gebracht. Zuid-Holland is hiervoor ingedeeld in drie klassen: 'niet relevant', 'relevant' en 'speciaal aandachtsgebied'. De provincie Zuid-Holland heeft als ambitie om bodemdaling tegen te gaan en zo mogelijk het huidige maaiveldniveau te handhaven. Daar waar dit niet mogelijk is moeten maatregelen worden genomen om het proces zoveel mogelijk te vertragen.

Onder verzilting wordt de toename van de zoutbelasting aan het maaiveld door opkwellend zout grondwater verstaan. Door verzilting aan het maaiveld ontstaat schade aan gewassen en treedt schade op aan de huidige ecologische kwaliteit van de bodem. Dit heeft ook invloed op bovengrondse flora en fauna. Bovendien kunnen ondergrondse bouwwerken door de veranderende samenstelling van het grondwater worden aangetast. Bij toenemende verzilting van diep grondwater zal de voorraad zoet grondwater afnemen en de beschikbaarheid van zoet grondwater als drink- of proceswater (gebruik bij bedrijfsactiviteiten) in de toekomst afnemen. Het provinciaal beleid is erop gericht om dit zoveel mogelijk tegen te gaan.

Bodemdalingsgevoeligheid

Legenda

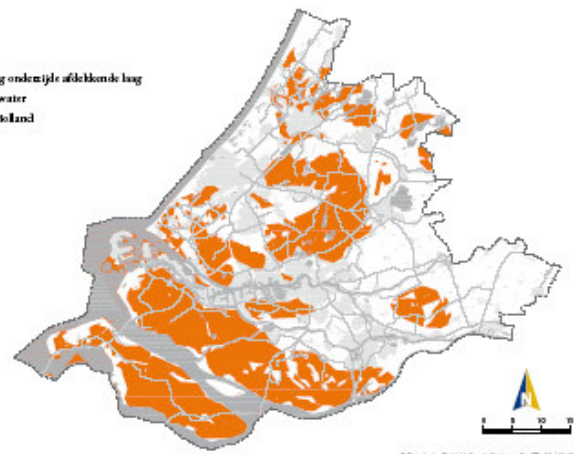
- Speciaal aandachtsgebied
- Relevant
- Niet relevant
- Oppervlaktewater
- Grens Zuid-Holland

Verziltting

Legenda

- Zoutbelasting onderzijle afdekkende laag
- Oppervlaktewater
- Grens Zuid-Holland

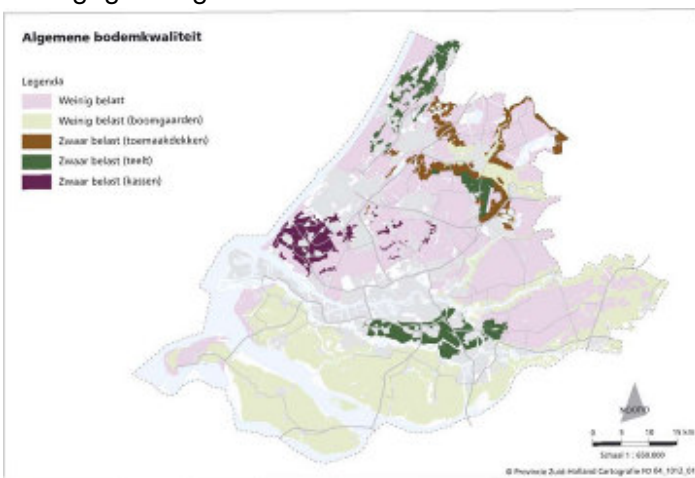

Zettingsgevoeligheidskaart Zuid-Holland

Algemene bodemkwaliteit

Legenda

- Weinig belast
- Weinig belast (boesgaarden)
- Zwaar belast (toemaakdekken)
- Zwaar belast (heide)
- Zwaar belast (kassen)

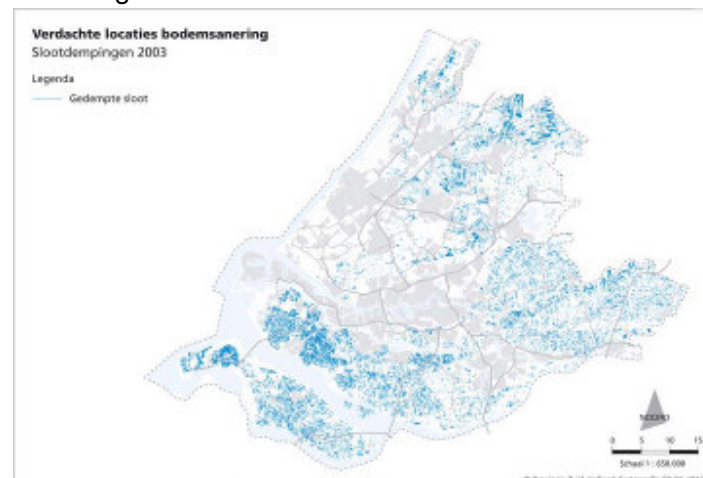
Kaart algemene bodemkwaliteit Zuid-Holland

Verziltingskaart Zuid-Holland

Verdachte locaties bodemsanering Slootdempingen 2003

Legenda

- Gedempte sloot

Gedempte slotenkaart Zuid-Holland

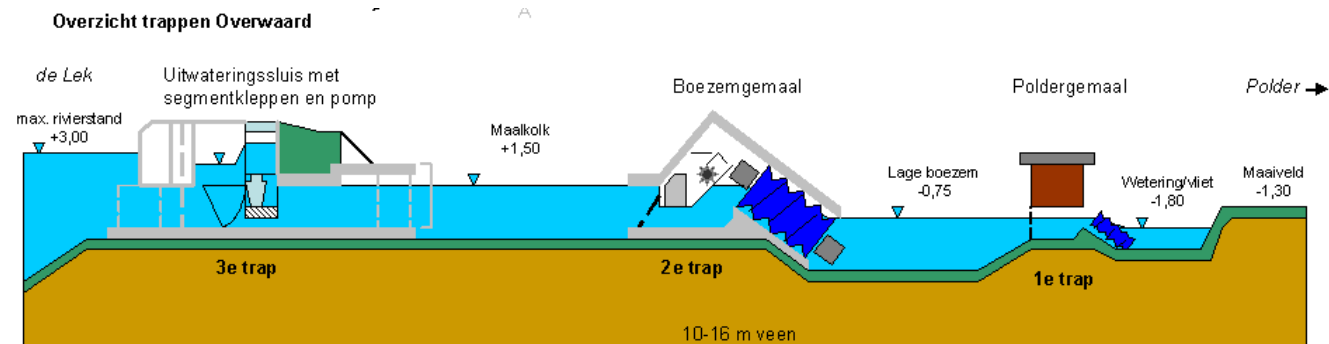

WATER

Water is een belangrijk landschapkenmerk van de Alblasserw aard/Vijfheerenlanden. De Alblasserw aard vormt waterhuishoudkundig gezien een aparte eenheid en is onder te verdelen in twee gebieden: Nederw aard en Overw aard.

Elk gebied heeft een eigen waterbeheersingssysteem en boezemsysteem. Het maaiveld en de oppervlaktewaterpeilen in vrijwel het gehele gebied liggen lager dan de gemiddelde ligging van de omringende rivieren. Als gevolg hiervan kan waterlozing alleen door

bemaling plaatsvinden. Per bemalingsgebied is een gemaal aanwezig dat het water uitslaat op de boezem. Hierboven is een schematisch overzicht weergegeven van de het systeem in de Overw aard.

Grondwatersysteem

Het zuidelijk deel van de Alblasserw aard heeft zoete kwel, afkomstig van het plaatselijk zeer diepe regionale Waalsysteem. Langs de rivieren is de kwel afkomstig uit de Merwede en de Noord. Het rivierwater beïnvloedt dus de kwaliteit van het kwelwater. In de zuidrand, bijvoorbeeld in Sliedrecht, komt schone kwel voor. In het centrale deel van de Alblasserw aard is in een klein gedeelte de kwel brak tot zout.

BAGGER

Bagger staat centraal in dit project. In het nieuwe Besluit bodemkwaliteit wordt bagger (specie) als volgt gedefinieerd: “*materiaal dat is vrijgekomen uit de bodem via het oppervlaktewater of de voor dat water bestemde ruimte en dat bestaat uit minerale delen met een maximale korrelgrootte van 2 millimeter en organische stof in een verhouding en met een structuur zoals deze in de bodem van nature worden aangetroffen, alsmede van nature in de bodem voorkomende schelpen en grind met een korrelgrootte van 2 tot 63 millimeter*”

Kwantiteit

Jaarlijks verwijdert het waterschap gemiddeld 100.000-150.000 m³ bagger uit de watergangen in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. In de meeste gevallen wordt de bagger met een kraan op de kant gezet. Voor bepaalde situaties is een cutterzuigerboot het meest geschikt, met name bij brede watergangen waar geen mogelijkheden zijn de grote hoeveelheid vrijkomende baggerspecie zonder meer op de kant te zetten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de lage boezems van de Alblasserwaard en de Linge. De cutterzuiger maakt de baggerspecie met een snijkop los, zuigt de bagger op en transporteert deze per persleiding naar een nabij gelegen baggerdepot. Een alternatief middel, dat door het waterschap met name in de Alblasserwaard wordt toegepast, is de baggerpomp. Dit is een kraan met een cutterzuiger. Met de snijkop wordt de baggerspecie losgemaakt, vervolgens opgezogen en direct over de aangrenzende percelen gespoten (zie illustratie in de kop van dit hoofdstuk).

Kwaliteit

De bagger in de Alblasserwaard is vrij schoon. Over het algemeen betreft het verspreidbare bagger. In maximaal 10% van de gevallen is de bagger niet verspreidbaar of zelfs sterk verontreinigd (boven de interventiewaarde).

Toepassingen van baggerspecie

Het is niet in alle gevallen redelijk of mogelijk de baggerspecie op de kant te zetten. In de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden wordt dan meestal tijdelijk een projectgebonden waterlanddepot ingericht. De baggerspecie wordt tijdelijk opgeslagen voor ontwatering om het uiteindelijk als ophoogmateriaal voor het waterland ter plaatse te gebruiken. Vanwege de bodemdaling en de geringe drooglegging, is baggerspecie in dit gebied van grote waarde als ophoogmateriaal van de percelen.

WONEN

De Alblasserwaard/Vijfheerenlanden is een uniek stukje Nederland. Dat komt omdat bodem en waterbeheer nadrukkelijk de randvoorwaarden hebben gevormd (en vormen) voor de ruimtelijke inrichting van het landschap. Woningen zijn van oudsher ontstaan op hogere droge plaatsen (donken en stroomruggen). Nog altijd vormt de Alblasserwaard/vijfheerenlanden een karakteristiek open gebied met overwegend kleine woonkernen. Bewoners voelen vaak een sterke verbondenheid met het gebied, hetgeen resulteert in een sterke wens en wil van mensen om er in te (blijven) wonen.

Door bevolkingstoename en economische groei in de regio, is woningbouw in intensiteit toegenomen. Provinciale- en regionale woonvisies en gemeentelijk plannen beschrijven kwantitatieve en kwalitatieve doelen voor toekomstige wonen in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden (tot 2015). Vanwege de focus van deze notitie op bagger en het zoeken naar mogelijkheden voor gebiedsspecifiek beleid, wordt hier alleen ingegaan op de kwantitatieve doelen.

De regio Alblasserwaard/Vijfheerenlanden (waaronder de gemeenten, Gorinchem, Graafstroom, Leerdam, Nieuw-Lekkerland, Liesveld, Giessenlanden, Hardinxveld-Giessendam en Zederik vallen) heeft voor in haar regionale woonvisie 2005 voor de regio de volgende bouwopgave benoemd:

- Een woningbouwprogramma dat zich voor de regio kwantitatief richt op een binnenlands migratiesaldo 0. Dit betekent dat de toename van woningen in een gemeente niet gericht is op het uitbreiden van het inwonertal, maar op een evenwicht tussen immigratie en emigratie (tussen gemeenten)
- Een toename van de woningvoorraad voor de periode 2005 tot 2015 van rond 5.200 woningen. Uitgaande van vervangende woningbouw van circa 2.300 woningen in deze periode komt de benodigde productie uit op circa 7.500 woningen.

De regio Drechtsteden (waaronder Alblasserdam, Sliedrecht en Papendrecht vallen) benoemt in haar Woonvisie (2004) dat zij eveneens uitgaat van het migratiesaldo 0. De uitbreiding van het woningareaal in 2015 voor de gezamenlijke Drechtsteden moet 15.000 woningen bedragen.

De gemeente Vianen heeft in haar structuurvisie Vianen 2015 als ambitie de bouw van 600 woningen vermeld.

Industrie & Bouwnijverheid

Ontwikkelingen in deze sector vinden vooral plaats op bedrijventerreinen. Zie hiervoor de figuur op de vorige pagina.

Commerciële dienstverlening

Ook voor deze sector is ontwikkeling vooral gericht op bedrijventerreinen. Bij zakelijke dienstverleningen is een toenemende vraag naar kantoorruimte. Vanuit milieuoogpunt, economische meerwaarde en doelmatig ruimtegebruik, wordt bij logistieke- en handelsondernemingen aangestuurd op een clustering op bedrijventerreinen nabij de hoofdinfrastructuur (A15 en A27). Daarnaast zijn voorzieningen gewenst voor groei van watergebonden bedrijvigheid en gecombineerd weg- en watervervoer. Tenslotte wordt voor recreatie ingezet op het realiseren van uitloopgebieden in het zuiden van de Alblaswaard. Hierin worden als win-win situaties de combinatie met andere opgaven zoals het accommoderen van waterberging, natuur en zandwinning gezocht. In het middengebied wordt ingezet op het bevorderen van extensieve recreatie en in het noorden wordt ingezet op het versterken van de toeristische recreatieve infrastructuur, zoals routes langs bezienswaardigheden.

Niet-Commerciële dienstverlening

De ruimtelijke impact van ontwikkelingen in deze sector is beperkt.

RECREEREN

Huidige gebruik

Het landschap biedt ruime mogelijkheden voor extensieve, op beleving van natuur- en landschapsschoon gerichte vormen van recreatie, zoals fietsen en wandelen. De waterrijkdom maakt het gebied bij uitstek aantrekkelijk voor roeien en kanovaren en wanneer mogelijk schaatsen. Het gebied leent zich verder voor op educatie gerichte vormen van recreatie, bijvoorbeeld natuurverenigingen die excursies in het gebied organiseren voor scholen. De molens van Kinderdijk vormen een toeristische attractie op (inter)nationaal niveau. In het gebied zijn w enig vormen van verblijfsrecreatie aanwezig.

Ontwikkeling recreatie

In het gebied is vooral extensieve recreatie van belang. Aandachtspunt voor de verdere ontwikkeling van recreatie in het gebied is dat natuur- en cultuurhistorische waarden in stand blijven en zich verder ontwikkelen. Combinatiemogelijkheden van recreatie met duurzaam waterbeheer zijn dan ook van belang. Zo hebben enkele plassen in het gebied al een functie voor water- en oeverrecreatie.

Recreatieve voorzieningen in de Alblasw aard/Vijf heerenlanden

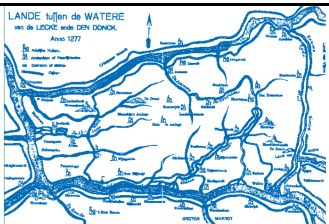

CULTUURHISTORIE

(ca-5500v . Chr.) Trijntje uit de prehistorie, oudste menselijke skelet in Nederland gevonden in de Alblasserwaard.

Van oudsher maakt de Alblasserwaard deel uit van een door de Merwede en de Lek doorsneden veengebied. Langs deze rivieren vinden we een strook van oeverwallen die het veengebied in deze waard omringt. Het veengebied wordt doorsneden door enkele veenriviertjes, zoals de Giessen, de Goudriaan en de Alblas. Daarnaast bevinden zich in de Alblasserwaard enkele donken (rivierduinen), die in de prehistorie bewoond waren, maar later vaak weer verlaten werden.

De Grote Ontginning (Ca. 1000-1300)

De oudste ontginningen in de Alblasserwaard dateren waarschijnlijk van voor de 11e eeuw en zijn gesitueerd op de kleistroken langs de oevers van de rivieren en langs de veenriviertjes, terwijl het laaggelegen midden nog enige tijd vrijwel onbewoond bleef. De oeverwallen vormden ook de basis voor de latere ontginningen en bebouwing. Aansluitend bij de grootschalige middeleeuwse ontginning van het Hollands-Utrechts veengebied, raakte de ontginning van de Alblasserwaard vermoedelijk in de loop van de 11e eeuw in een stroomversnelling. De grootschalige ontginning in de late middeleeuw vereiste regulering van de waterhuishouding. Water uit het veen moest kunnen worden afgevoerd en de instroming van vreemd water moest kunnen worden geweerd. Daarom werden dwars op de ontginningsbasis op regelmatige afstand parallelle sloten voor de afwatering, zogenaamde wateringen, gegraven waardoor een ontginningsblok met strokenverkaveling ontstond. Als achter- en zijgrens van zo'n ontginningsblok diende meestal een kade of een dijkje met watering, zodat water uit aangrenzend gebied kon worden geweerd. In eerste instantie werden er nog geen achtergrenzen van de ontginningen vastgesteld, wat leidde tot een vrije opstrekken van strokenverkaveling. Dergelijke verkavelingen vinden we in vrijwel de gehele waard.

Oprichting waterschappen
Overwaard en Nederwaard
(Ca. 1200)

Om overstromingen te voorkomen werden bij de veenontginningen kades langs deze rivieren aangelegd. Door het onregelmatiger wordende regime van de grote rivieren vanaf de 11e eeuw en door de bodemdaling die de ontginningen met zich meebrachten, werd een betere bescherming tegen het rivierwater noodzakelijk. Daartoe werden de kades langs de rivieren verhoogd en aaneengesloten tot dijken. In de 13e eeuw waren de ontginningen in de Alblasserwaard van een aaneengesloten dijk langs Merwede en Lek voorzien. In deze periode werden de waterschappen Overwaard en Nederwaard opgericht. Tevens was het noodzakelijk om een dwarsdijk aan te leggen, die moest voorkomen dat het binnenwater vanuit Vijfheerenlanden de Alblasserwaard binnenstroomde. Daarnaast was het al vroeg nodig om de veenriviertjes af te dammen, zodat deze als boezemwateren benut konden worden. In tijden van hoge rivierwaterstanden, wanneer het binnenwater niet geloosd kon worden op de rivieren, kon het tijdelijk worden opgeslagen in deze boezems.

Windbemaling Alblasserwaard
(Ca 1500-1900)

Al snel werd het noodzakelijk nieuwe technische voorzieningen bij de afwatering in te schakelen. In de loop van de 15e eeuw werd de windbemaling in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden geïntroduceerd, welke in de daaropvolgende eeuwen, onder meer in de eerste helft van de 17e eeuw, werd versterkt. Rond 1740 waren er bij Kinderdijk 16 windmolens die deze boezem bemaalden. Daarnaast kende de Alblasserwaard nog enkele andere polderboezemsystemen, zoals bij de Ammersche Boezem. In de 18e eeuw was de opslagcapaciteit van de bestaande lage boezems (Achterwaterschap en Nieuwe Waterschap) niet meer voldoende. En omdat de beide waterschappen het niet eens konden worden over een gezamenlijke organisatie van de afwatering, groeven ze in 1739-1740 allebei een hoge boezem en legden ieder drie afwateringssluizen aan in de Lekdijk. Zo ontstonden de naast elkaar gelegen Hoge Boezems van de Overwaard en de Nederwaard. In de 19e eeuw is men overgegaan op mechanische bemaling. Vanaf de 19e eeuw vond afwatering van de Vijfheerenlanden via het stelsel van Merwedekanaal en de Linge plaats.

De dijkadel van Alblasserdam en
Sliedrecht (Ca. 1900)

In de zuidwesthoek van het Groene Hart - langs de Noord en de Merwede - is de bedijking het zwaarst en zijn de rivieren het breedst. Hier was de water- en grondbouw vanouds het verst ontwikkeld. Sinds de tijd van de industrialisatie bloeiden daar het baggerbedrijf, de scheepsbouw en aanverwante sectoren: de zgn. dijkadel (Bos, Van der Giessen, Smit, Kalis, Volker, Van Oord en anderen) vorm(d)en met de grienwerkers en werf arbeiders een eigen economie en cultuur.

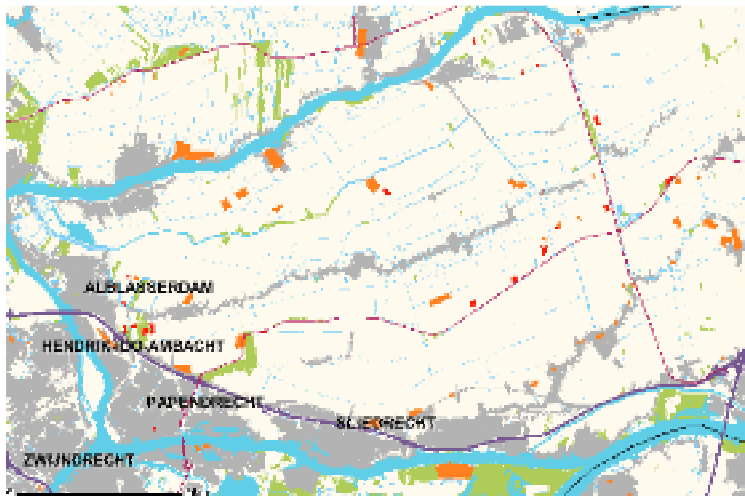

Aanwijzing Groene Hart als Nationaal Landschap (2003)

De term 'groene hart' werd het eerst gebruikt in 1958, in een eindrapport van een werkkommissie over "De ontwikkeling van het Westen des Lands". Hierin werd het open middengebied van de Randstad aangeduid met "het Hollands-Utrechtse veldgebied als het groene hart van het geheel". Daarna werd de term 'groene hart' - in relatie tot de stedenring van de Randstad - gebruikt in vervolgnota's over de ruimtelijke ordening. In de Nota Ruimte (2003) wordt het Groene Hart aangewezen als Nationaal Landschap. De Stuurgroep Groene Hart - gevormd door de drie provincies - wil nu een beleid ontwikkelen dat is gericht op handhaving van de resterende open ruimte, natuur en landschap, o.m. door nieuwe functies voor recreatie en toerisme. De Alblasserwaard/Vijfheerenlanden is een belangrijk onderdeel van het groene hart.

Cultuurhistorisch waardevol

De Alblasserwaard/Vijfheerenlanden is een landschap waarin de ontstaansgeschiedenis nog duidelijk herkenbaar is. Uniek hierbij is dat van de verschillende episoden nog representatieve elementen goed herkenbaar zijn. De Middeleeuwse ontginningsstructuur van het landschap is uitzonderlijk goed bewaard gebleven. De hoofdlijnen van het landschap zijn rechtstreeks te herleiden naar de middeleeuwse ontginning. In het gebied komen nog 55 molens voor (overwegend maalvaardig) en maar liefst dertig middeleeuwse kerken. Daarnaast kent het gebied bijzondere individuele bebouwing. Daarnaast zijn in het gebied op tal van plaatsen, unieke archeologische vondsten gedaan.

Kaart met archeologisch waardevolle gebieden

kaart met cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en dorps- en stadsgezichten

NATUUR

Natuurw aarden

Het gebied is rijk aan natuurw aarden. In het buitendijkse gebied van de uiterw aarden worden deze natuurw aarden vooral gevormd door de aanwezigige stroomdalvegetaties, de grienden en rietgorzen, de meidoornhagen en de kleiputten. Binnendijs zijn de natuurw aarden verbonden aan de rust, stilte, w aterrijkdom en openheid. Deze combinatie maakt dat het gebied rijk is aan weidevogels. Centraal in de Alblasserw aard, tussen Streefkerk en Bleskensgraaf, ligt het gebied de Donkse Laagten. Dit gebied is aangew ezen als Natura2000-gebied. De Donkse Laagten bestaat voornamelijk uit natte voedselrijke graslanden die deels als cultuurgrasland, deels als halfnatuurlijk grasland in gebruik zijn. Kleine delen van het gebied zijn ingericht als schraalgraslanden. Het gebied is vooral van belang als slaappleats voor kolganzen die zowel in het gebied als in de wijde omgeving voedsel zoeken. Ook het gebied 'Boezems Kinderdijk' is aangew ezen als Natura 2000 gebied. Het omvat de hoge boezems van de Nederw aard, de Overw aard en Nieuw-Lekkerland en tevens delen van de aangrenzende polders Blokweer en Nieuw-Lekkerland. De boezems bestaan uit open water, riet- en zeggemoerassen, ruigten, grienden, struw elen en boezemkaden. Het gebied is een belangrijk broedgebied van soorten van rietmoeras (purperreiger, snor) en is van enig belang als broedgebied voor een broedvogel van geïnundeerde kruidenvegetaties (porseleinhoen). Daarnaast van enige betekenis als overw interings- en rustgebied voor grondeleenden (s mient, kraakeend en slobbeend). Dit gebied staat ook op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Zouweboezem, een deel van de Diefdijk en een aantal uiterw aarden langs de Lek bij de Zouweboezem zijn ook aangew ezen als Natura2000 gebied. Met name in de Zouweboezem is ook een bijzonder vogelgebied.

Ontwikkeling EHS en verbindingzone

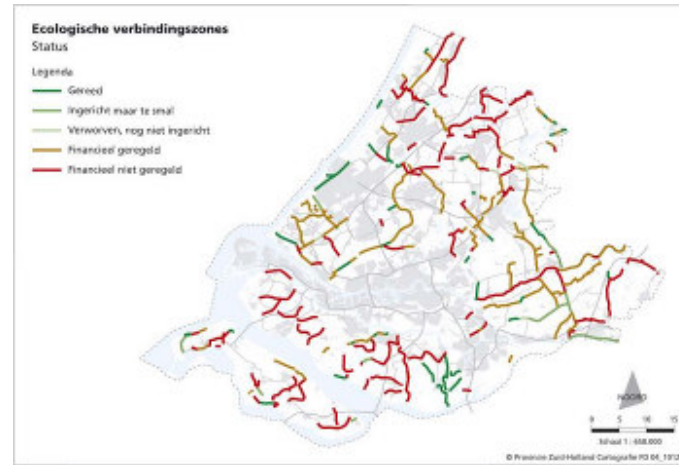
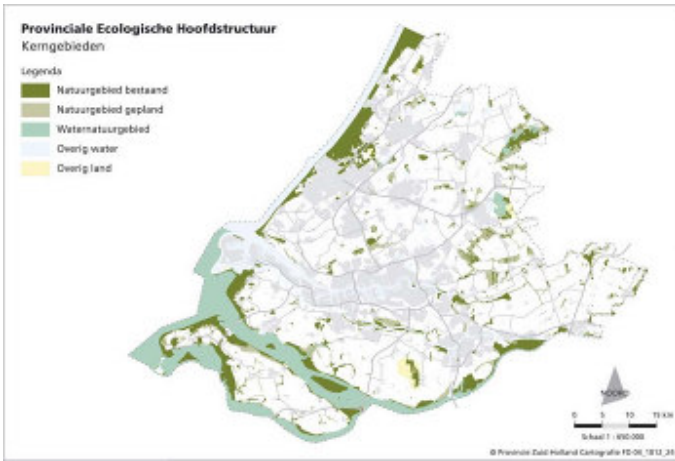
In de Alblasserw aard/Vijfheerenlanden wordt gestreefd naar versterking van de verw evenheid tussen landbouw , natuur en recreatie. Belangrijke natuurw aarden zijn onlos makelijk verbonden met het agrarisch gebruik van het gebied. De recreatieve kw aliteiten van het gebied hangen samen met de aanwezigige natuurw aarden en het agrarisch karakter van dit gebied. Binnen dit gebied moet de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS) tot ontwikkeling worden gebracht. Deze is opgebouwd uit kerngebieden en verbindingzones die kerngebieden met elkaar verbinden. Voor het landschapsplan is met name de uitwerking van de verbindingzones van belang; het stelsel van ecologische dw arsverbanden, zowel in de oost-w est richting als van noord naar zuid.

Het rapport "Ecologische verbindingzones in Zuid-Holland" (1996) geeft aanwijzingen voor inrichting en beheer. Het maakt onderscheid tussen "droge" en "natte" verbindingzones. Bij de ontwikkeling van de verbindingzones wordt zoveel mogelijk

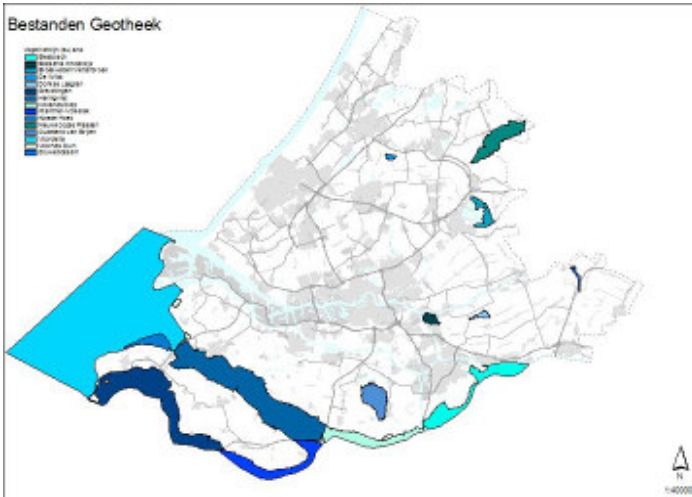
aangesloten op historisch bepaalde structuurlijnen:

- de kaden voor de droge verbindingen.
- de hoofdwatertgangen voor de natte verbindingen;

Het is de opgave om aan deze verbindingen een zodanige uitwerking te geven dat daar mee de specifieke kenmerken van de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden worden versterkt. Langs de Smoutjesvliet is enkele jaren geleden reeds een ecologische verbindingzone aangelegd.

EHS Zuid-Holland

Vogelrichtlijgebieden provincie Zuid-Holland

Ecologische verbindingzones Zuid-Holland

Weidevogelgebieden

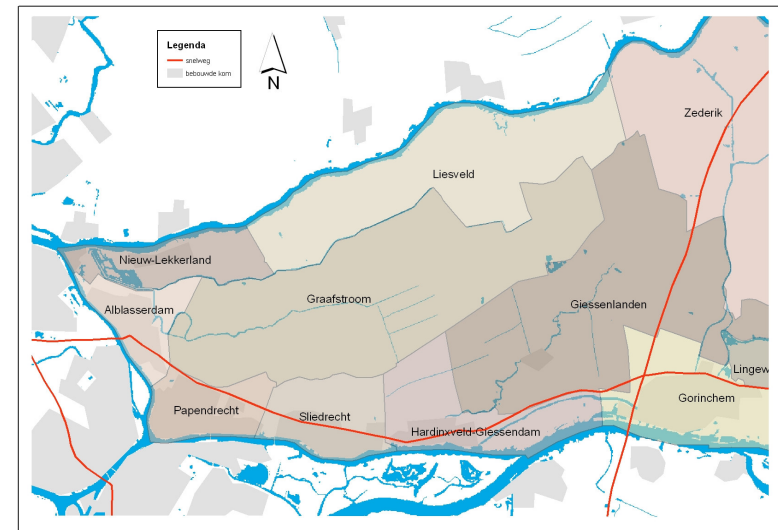
BESTUUR EN BELEID

Bestuur

Het gebied van de Alblasserw aard ligt in 12 gemeenten: Alblasterdam, Giessenlanden, Gorinchem, Graafstroom, Hardinxveld-Giessendam, Liesveld, Leerdam, Nieuw-Lekkerland, Papendrecht, Sliedrecht, Vianen en Zederik. Relevant voor dit project is dat deze gemeenten zijn belast met het verantwoordelijkheden op het gebied van: wonen, werken en recreëren.

Daarnaast valt het gebied van de Alblasserw aard/Vijfheerenlanden, met uitzondering van de gemeente Vianen, in de sub-regio's Drechtsteden en Alblasserw aard/Vijfheerenlanden van de Provincie Zuid-Holland. In deze sub-regio's geven de gemeenten gezamenlijk invulling aan de bovengenoemde gemeentelijke verantwoordelijkheden.

De sub-regio's Alblasserw aard/Vijfheerenlanden en de Drechtsteden vormen samen met de Hoeksche Waard het samenwerkingsverband Regio Zuid-Holland Zuid. Deze Regio bestaat uit 19 gemeenten en heeft een aantal uitvoerende taken in gezamenlijke diensten ondergebracht. Zo zijn bijvoorbeeld de milieutaken van de 19 gemeenten ondergebracht bij de milieudienst Zuid-Holland-Zuid. Daarnaast wordt de regio door de provincie Zuid-Holland gehanteerd om effectief streekplannen te kunnen maken. In het streekplan geeft de provincie in grote lijnen aan hoe een gebied ruimtelijk moet worden ingericht. Een streekplan is een belangrijk handvat voor gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden om met de ruimtelijke inrichting van hun gebied aan de slag te gaan. Bestemmingsplannen van gemeenten moeten passen in de streekplannen van de provincie. Bij het vaststellen van een bestemmingsplan heeft de provincie een toetsende bevoegdheid. Deze situatie verandert echter per 1 juli 2008, zie verder.

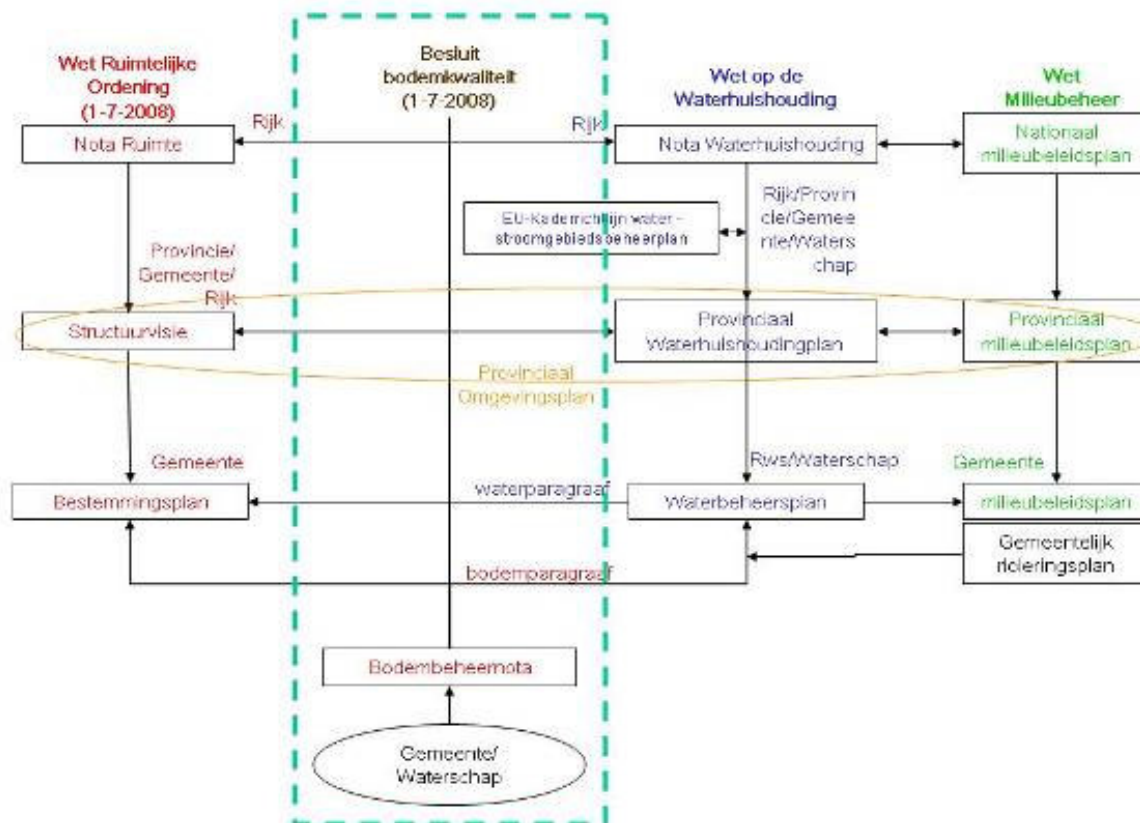

Naast deze bestuursorganen is Waterschap Rivierenland een andere belangrijke bestuurslaag in de Alblasserw aard/Vijfheerenlanden. Als haar verantwoordelijkheden omschrijft dit waterschap: "Waterschap Rivierenland zorgt ervoor dat we veilig achter de dijken kunnen leven, werken en recreëren en dat we over voldoende oppervlakte water van goede kwaliteit beschikken".

Tenslotte zijn het Rijk en de Europese Unie bestuurlijke eenheden die van belang zijn voor de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. Dit is zowel op het gebied van het financieën, (het verstrekken van middelen aan gemeenten via het gemeentefonds en regionale stimuleringsregelingen van de EU) als op het gebied van beleid waaraan de regio dient te voldoen (met name natuur- en milieuwetgeving).

Beleid

Dit project richt zich op gebiedspecifiek beleid voor het toepassen van baggerspecie. Hieronder daarom een overzicht van relevante wet- en regelgeving, samenhangend met de verdeling van verantwoordelijkheden over de verschillende bestuurslagen.

Figuur 1 Schematisch overzicht belangrijkste beleidssporen bodem, blauw gearceerd is de focus waar vanuit het project is opgestart (bron: Auteurs en BODEM+)

Vanwege het belang van de Wet Ruimtelijke Ordening (van kracht per 1 juli 2008) en het nieuwe Besluit bodemkwaliteit (voor het toepassen van baggerspecie op of in de bodem van kracht per 1 juli 2008), worden de meest relevante aspecten van deze wet- en regelgeving kort toegelicht:

(nieuwe) Wet Ruimtelijke Ordening (Wro)

In de Wro worden Ruimtelijke beslissingen op allerlei niveaus genomen - landelijk, regionaal en lokaal. Voortaan moet duidelijker zijn wie waarvoor verantwoordelijk is. Daarnaast moeten gemeentelijke bestemmingsplannen actueler worden en moeten gemeenten beter gaan toezien op ruimtelijke ontwikkelingen (handhaving). Wat betreft invulling van de openbare ruimte geldt in de Wro dat Rijk, provincies en gemeenten straks een structuurvisie opstellen. Dit is een strategisch beleidsdocument over de ruimtelijke ontwikkelingen in een bepaald gebied. Een structuurvisie komt in de plaats van de planologische kernbeslissing (Rijk), het streekplan (provincie) en het structuurplan (gemeente). Beleidsdoelen uit de structuurvisie worden gerealiseerd in het bestemmingsplan. Het bestemmingsplan wordt in principe opgesteld door de gemeente. Rijk en provincie kunnen gemeenten algemene regels geven, die de gemeente in acht moet nemen. Vinden Rijk en provincie dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor een bepaalde ontwikkeling of gebied, dan kunnen ze zelf het bestemmingsplan vaststellen. (bron: www.vrom.nl/wro)

Besluit Bodemkwaliteit

Het besluit bodemkwaliteit is een nieuw beleidskader, waarbij lokale overheden meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden krijgen voor het bodembeleid in hun beheergebied. Hiermee is gehoor gegeven aan de wens om de bodemkwaliteit beter te laten aansluiten op de plaatselijke situatie. Ook wordt gestreefd naar zoveel mogelijk hergebruik van grond en baggerspecie, zodat minder primaire grondstoffen nodig zijn. Maar dit mag niet leiden tot achteruitgang van de gebiedskwaliteit. Het Besluit heeft alleen betrekking op de diffuse bodemkwaliteit. Verontreinigingen (boven de interventiewaarde) van grond en baggerspecie die zijn veroorzaakt door duidelijk aanwijsbare (punt)bronnen vallen onder de reikwijdte van het saneringsbeleid, zoals vastgelegd in de Wet bodembescherming.

Bij de toepassing van grond en baggerspecie op of in de landbodem en in oppervlaktewater en verspreiding van baggerspecie in oppervlaktewater, kunnen lokale (water)bodembeheerders kiezen tussen gebiedsspecifiek en generiek beleid. Het generiek beleid is ontwikkeld om in zo veel mogelijk situaties van toepassing te zijn en kan direct worden toegepast. Met het gebiedsspecifieke beleid kunnen lokale (water)bodembeheerders zelf bodemkwaliteitsnormen vaststellen. Het kan van pas komen om te sturen op het beschermingsniveau en de toepassingsmogelijkheden voor grond en baggerspecie binnen het beheergebied. Als randvoorwaarde geldt bovendien dat sprake moet zijn van gelijkblijvende situatie (standstill) op gebiedsniveau.

Naast de algemene toetsingskaders met onderscheid tussen generiek en gebiedsspecifiek beleid, valt er nog een keuze te maken binnen de algemene regels: de grootschalige toepassingen en de verspreiding van baggerspecie. Het bijzondere aan deze toepassingen is dat niet hoeft te worden getoetst aan de kwaliteit van de ontvangende bodem. Wel moet worden voldaan aan de kwaliteitseisen en randvoorwaarden die het Besluit voor deze toepassingen stelt. Bij grootschalige toepassingen kan worden gedacht aan bijvoorbeeld herinrichten van plassen, aanleggen van dijken, geluidswallen en (spoor)wegen. Voor deze toepassingen is meestal veel grond en baggerspecie nodig. Dit toetsingskader heeft als voordeel dat bij lijnvormige toepassingen (zoals

(spoor)wegen of dijken) die door meerdere gemeenten lopen, het niet nodig is om in elke gemeente te toetsen aan de lokale toepassingseisen. Voor het verspreiden van baggerspecie vanuit watergangen over aangrenzende percelen geldt al van oudsher een bijzonder kader met een acceptatieplicht voor de aangrenzende percelen. Het Besluit houdt dit bijzondere kader in stand. Wel zijn wijzigingen aangebracht in de normstelling en de verspreidingsgrens van baggerspecie is verruimd van 20 meter vanaf de kant tot het gehele aangrenzende perceel.

Literatuur/Bronnen

ECORYS Nederland B.V. en Robbert de Koning (2007), Bedrijventerreinen strategie Alblasserw aard-Vijfheerenlanden, ECORYS, Rotterdam

Plaatselijke Groep Alblasserw aard-Vijfheerenlanden (2007), Lokale ontwikkelingsstrategie Leader-POP 2007-2013,

Regio Zuid-Holland Zuid (1998), *Landschapsplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden*, Stichting Uitvoering Landschapsplan Alblasserw aard-Vijfheerenlanden, Lexmond.

Regio Alblasserw aard-Vijfheerenlanden (2005), Regionale woonvisie Alblasserw aard-Vijfheerenlanden 2006-2009: *Goed Wonen voor Jong en Oud*

Regio Alblasserw aard-Vijfheerenlanden (2004), Regionale Structuurvisie Alblasserw aard-Vijfheerenlanden: *Authentiek & Vernieuwend*

Regio Drechtsteden (2004), Woonvisie: *Spetterend wonen in de Drechtsteden*

Provincie Zuid-Holland (2007), Derde provinciale voortgangsrapportage Woonvisie 2005-2014, Provincie Zuid-Holland, Den Haag

Provincie Zuid-Holland (2005), Woonvisie Zuid-Holland, 2005-2014: *Samenhang en Samenspel*, Provincie Zuid-Holland, Den Haag

Provincie Zuid-Holland, Bodemvisie, Duurzaam bodembeheer in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen, Provincie Zuid-Holland, Den Haag

Waterschap Rivierenland, het Meerjarenbaggerprogramma, Waterschap Rivierenland, Tiel

Websites

Alterra bodeminformatie: www.bodemdata.nl

Regio Alblasserw aard-Vijfheerenlanden: <http://www.alblasserw aardvijfheerenlanden.nl>

Regio Drechtsteden: <http://www.drechtsteden.nl>

Provincie Zuid-Holland: <http://www.zuid-holland.nl/>

Stichting Uitvoering Landschapsplan Alblasserw aard-Vijfheerenlanden: <http://www.landschapsplan.nl/>

Stichting Groene Hart: <http://www.groenehart.info/>

Natuur en Vogelw acht "De Alblasserw aard": <http://www.nw a.nl/>

Stichting Bodem+: <http://www.senternovem.nl/Bodemplus/>

Stichting Streektaal Alblasserw aard & Vijfheerenlanden: <http://www.demauw erd.nl/>

De Nieuw e Kaart van Nederland: <http://www.nieuw ekaart.nl/>

Centraal Bureau voor de Statistiek en: <http://www.cbs.nl/>

Waterschap Rivieren land: <http://www.w aterschaprivierenland.nl>